

Introducere

Volumul intitulat „Reacția socială împotriva criminalității. Supravegherea și asistența postpenală” aduce în atenție *formele moderne de reacție socială împotriva criminalității* din perspectiva evoluției unor paradigme explicative din *domeniul sociologiei devianței, criminologiei și victimologiei*, respectiv, al *penologiei*. Dacă până nu demult *problematica devianței și a criminalității* era abordată prin prisma persoanei „purtătoare de risc” cu toate implicațiile psihosociale, în prezent, fără a neglija „riscul de recidivă”, accentul este focalizat pe „recădere” îmbinată cu „desistarea (infracțională)” într-o abordare cu caracter *preventiv și restaurativ*. Astfel, *teoriile criminologice actuale* aduc în centrul atenției *factorii protectivi* față de „nevoile cu potențial criminogen” și față de „riscul criminogen”, denumiți în continuare, *factori inhibitori ai conduitei infracționale* și care reprezintă, practic, premisa de la care pornește *intervenția psihosocială dinamică* în *eficientizarea actului de justiție*.

Drept urmare, *procedura desistării* reprezintă o etapă indispensabilă procesului de *reabilitare și incluziune socială* a persoanelor care săvârșesc acte deviante și infracționale activând, în egală măsură, atât pârghiile „capitalului personal”, cât și pe cele ale „capitalului social”. Noua abordare oferă practic, conținut *programelor comunitare de reducere a riscului de recidivă* vizând în egală măsură, atât *supravegherea și asistarea psihosocială penală*, cât și *asistența postpenală* pe principiul *continuității* și cel al *colaborării instituționale funcționale*.

În acest sens, lucrarea de față propune *modele alternative ale justiției restaurative* exemplificând prin *procedeele de evaluare, supraveghere și asistare* realizate pentru *agresor* în vederea *estimării și managementul riscului agresional*, cu trimitere la *factorii protectivi* și la *conduita (auto)victimală*, care contribuie atât la construirea *planului de intervenție psihosocio-juridică* pentru *agresor – perspective de reabilitare și incluziune socială* – cât și la elaborarea unor *strategii orientate către protecția victimei*.

În cadrul acestor domenii asistențiale avem în vedere *abordarea metodologică* pe coordonatele diverselor tipuri de activități – *evaluarea persoanelor inculpate, procesul de supraveghere în comunitate a persoanelor condamnate și asistarea psihosocială* – inserate în *procedurile specifice etapelor procesual penale* și definite în funcție de *calitățile procesuale* ale subiecților. Drept urmare, lucrarea evidențiază *procedurile specifice sistemului de probațiune* dar și *noutatea abordării în sistemul penitenciar* aflat în continuă reformă instituțională.

Supravegherea și asistarea persoanei condamnate ca tip de activitate ce ține de competența, atât a serviciilor de probațiune, cât și a celor de asistență psihosocială din cadrul centrelor educative, a centrelor de detenție și a unităților penitenciare reprezintă, practic, un prim pas către medierea victimă-agresor, aspecte confirmate de legislația privitoare la protecția victimei și la medierea în jurisdicția penală.

În concluzie, considerăm că volumul intitulat „Reacția socială împotriva criminalității. Supravegherea și asistența postpenală” constituie mai mult decât un manual de teorie și practică, acesta reprezentând un important ghid teoretico-metodologic pentru elaborarea strategiilor și direcțiilor de acțiune circumscrise politicilor penale, precum și un veritabil instrument de lucru pentru cercetători, cadre didactice, studenți și practicieni venind în sprijinul, nu numai specialiștilor în domeniu, ci și tuturor actorilor sociali orientați către incluziunea socială a populațiilor vulnerabile, în condițiile realizării și menținerii securității comunitare.

Iași, 17 iunie 2025

Maria Sandu

Partea întâi

**MODELE DE REACȚIE SOCIALĂ
ÎMPOTRIVA FENOMENULUI
CRIMINALITĂȚII**

Capitolul I

CERCETAREA CRIMINOLOGICĂ ÎNTRE PRACTICA ȘI POLITICA ANTICRIMINALĂ

1. Domeniul cercetării criminologice

Încă din cele mai vechi timpuri oamenii au fost preocupați de observarea și studierea „genezei și a esenței fenomenului criminal” conturându-se ceea ce literatura de specialitate numește *curente de gândire criminologică*¹ care au generat tot atâtea soluții și concluzii. Vechimea în timp a *științei criminologice*, comparabilă cu a celorlalte științe sociale² se întinde în timp începând cu regulile Hammurabi ale Babilonului – *Codul lui Hammurapi* sau *Codex Hammurapi* (scris probabil în jurul anului 1760 î. Hristos), – continuând cu gândirea criminologică din Egipt, Grecia antică, Evul mediu, Evul modern și Epoca modernă³.

Termenul de „criminologie” a fost folosit pentru prima dată de antropologul francez Paul Topinard (1879). *Grosso modo*, criminologia ar desemna „știința despre crimă”, abordare care ar diminua interesul pentru criminal, victimă sau reacția socială asupra fenomenului criminal. Astfel încât, preocuparea majoră, în lunga perioadă de constituire a criminologiei ca știință a fost reprezentată de *delimitarea*

¹ Termenul de „criminologie” era folosit ca un termen generic pentru toate „științele criminale”; *crimen* (lat.) – crimă (faptă penală, infracțiune); *logos* (gr.) – cuvânt, idee, teorie, știință.

² Apariția sociologiei ca știință este legată de numele sociologului francez Auguste Comte (1798-1857) care a întemeiat „pozitivismul sociologic”.

³ Pentru detalii privitoare la gândirea criminologică în antichitate și în Evul mediu, a se vedea Horea Oprean, Paul Popovici și Lucia Oprean. 2000. *Criminologie*. Arad: Editura Servo-Sat, pp.34-52; de asemenea, pentru o trecere în revistă a principalelor curente criminologice până în Epoca modernă, a se vedea Amza Tudor. 2002. *Tratat de criminologie. Tratat de teorie și politică criminologică*, București: Lumina Lex, pp. 18-32; Robert M. Bohm, Keith N. Haley. 2002. *Justiția penală. O viziune asupra sistemului american*, București: Editura Expert, pp. 95-97. În anul 1934 se înființează Societatea Internațională de Criminologie iar, în anul 1990, Societatea Română de Criminologie și Criminalistică.

obiectului de studiu și implicit, de definirea domeniului științific⁴, proces în cadrul căruia criminologia a fost uneori percepută ca „știință fără regat” (Thorsten Sellin⁵) sau chiar ca o „superștiință” (Maxime Laignel Lavastine⁶; Vasile V. Stanciu).

Delimitarea obiectului de studiu al criminologiei se realizează în funcție de *perspectiva asupra criminalității*⁷ care, în prezent, îmbină abordările centrate pe *fenomenul criminalității, reacția socială împotriva criminalității*⁸, precum și pe *practica și politica anticriminală*.

1.1. Criminalitatea ca fenomen social

Abordarea criminologiei ca știință a „fenomenului criminal”, ca fenomen „uman și social”, iar nu ca „simplă abstracție juridică”, include în domeniul de cercetare, atât o „realitate individuală” – *crima, criminalul și victima* –, cât și o „realitate colectivă” – *criminalitatea*. Drept urmare, criminologia a fost definită pe rând sau concomitent ca:

- știința despre *criminal* (Enrico Ferri⁹, Etienne de Greeff¹⁰);
- știința despre *crimă* (Émile Durkheim)¹¹, „discursul cu privire la crimă”, știința crimei (R. Vouin, J. Léauté 1956)¹²;
- știința despre *dinamica actului criminal* (Maurice Cusson¹³), teorie centrată pe procesele și mecanismele „tregerii la act” care va pune bazele „criminologiei dinamice” și a utilizării metodelor calitative, în opoziție cu „criminologia etiologică” a anilor '50 care utilizează preponderent metode cantitative;

⁴ „Criminologia pozitivistă” a fost fondată de Cesare Lombroso, cercetător în domeniul antropologiei criminalității, odată cu lansarea lucrării *L'uomo delinquente* (1876).

⁵ Thorsten Sellin. 1950. „Raportul general cu privire la «Aspectele sociologice ale criminalității», prezentat la cel de-al II-lea Congres al Societății Internaționale de Criminologie (S.I.C.). In *Annales Internationales de Criminologie*.

⁶ Maxime Laignel Lavastine și Vasile Stanciu (colaborator). 1950. *Précis de criminologie : La connaissance de l'homme, la biotypologie, la personnalité criminelle*. Paris: Payot, 282 p.

⁷ Tudor Amza, *op. cit.*, pp. 29-50.

⁸ Alecu Ioan Iacobuță. 2002. *Criminologie*. Iași: Editura Junimea; în această lucrare, criminologul ieșean tratează pe larg tema: „Criminologia reacției sociale”, pp. 321-349.

⁹ Enrico Ferri. 1905 / 1914. *La sociologie Criminelle*, 2e édition (1914). Paris: Librairie Félix Alcan, 640 pp.

¹⁰ Étienne De Greeff. 1946. *Introduction à la criminologie*. Bruxelles: Joseph Vandenplas, Libraire Éditeur, 2e édition, 415 pp.

¹¹ Émile Durkheim. 1956. *Les règles de la méthode sociologique*. Paris: Ed. P.U.F.

¹² Vouin, R. și Léauté, J. 1956. *Droit penal et criminologie*. Presses Universitaires De France.

¹³ Maurice Cusson. 1998. *Criminologie actuelle*. Paris: Les Presses Universitaires de France. Première édition. Collection: Sociologies, 254 pp.

- știința despre *fenomenul criminalității* (J. M. van Bemmelem 1942; Jean Pinatel¹⁴ 1987; Narcis Giurgiu 1992);
- știința asupra *criminalității* ca *fenomen social* (Edwin H. Sutherland, Donald Ray Cressey¹⁵);
- știința despre *victimă* sau *victimologia* (Tudor Amza, Alecu Ioan Iacobuță 2000 / 2002).

În ceea ce privește noțiunea de „crimă”, literatura de specialitate consemnează trei accepțiuni ale acesteia, după cum urmează:

a. În *sens comun*, noțiunea de *crimă* se referă fie la *infracțiuni intenționate împotriva persoanei*, fie la infracțiuni cu alt obiect juridic principal dar care au ca rezultat *moartea unei persoane*, fie la *alte fapte penale grave*.

b. *Sensul penal* al noțiunii de *crimă* se referă la o infracțiune gravă care atrage pedepse diferite și proceduri speciale în raport cu celelalte infracțiuni, sens atribuit și de legislația penală română de la 1865, respectiv 1936¹⁶.

În dreptul penal român actual se menține *concepția unitară* cu privire la infracțiune, criticată uneori, în literatura de specialitate, *contravențiile*¹⁷ ieșind din sfera de reglementare a dreptului penal.

Această „lacună” legislativă a fost corectată prin modificarea *Codului penal român* în vara anului 2004, modificare rămasă în stare de proiect, după nenumărate prorogări de termen¹⁸. Conform *proiectului de Cod penal român* (2004), *faptele prevăzute de legea penală ca infracțiuni* se împart, după gravitatea lor, în *crime și delict*e (art. 3 din *proiectul de Cod penal* (2004).

Împărțirea *bipartită a infracțiunilor în crime și delict*e, modifică înțelesul noțiunii de „delict”, care nu se mai referă la „violarea unei anumite legi” în

¹⁴ Jean Pinatel. 1987. *Le phénomène criminel*. Paris: MA Editions.

¹⁵ Edwin H. Sutherland and Donald R. Cressey. 1974. *Criminology*, 9th edition, Philadelphia / New York / Toronto: J.B. Lippincott Company.

¹⁶ *Codul penal român* de la 1865 și *Codul penal Carol al II-lea* de la 1936 sunt *legi organice* în care se regăsește împărțirea tripartită a infracțiunilor în *crime, delict*e și *contravenții*, împărțire care se menține și astăzi în Franța, Belgia, Luxemburg, San-Marino, Grecia.

¹⁷ *Ordonanța nr. 2 din 2001 privind regimul juridic al contravențiilor*, cu modificările și completările ulterioare.

¹⁸ *O.U.G. nr. 50 din 2006 pentru prorogarea termenului prevăzut la art. 512 din Legea nr. 301 din 2004 - Codul penal* și la art. 97 alin. (1) din *Legea nr. 294 din 2004 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal* (publicată în M.Of. nr. 566 din 30 iunie 2006).